

สรุปการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านบ่อนู

"ชีวิตปัจจุบันสะดวกแต่ไม่สบาย" เป็นคำกล่าวสรุปของหญิงวัยกลางคนชาวบ่อนูผู้หนึ่ง ต่อการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมา เธอได้เปรียบเทียบว่าวิถีชีวิตของชาวบ่อนูปัจจุบันมีเครื่องทุ่นแรงและรวดเร็วกว่าอดีต เช่น การมีโรงสีข้าวแทนการตำข้าวด้วยครก การมีรถยนต์แทนการเดินทางด้วยเท้าหรือควยเกวียนควยม้า และการมีสินค้าอุตสาหกรรมที่ลดการใช้แรงงานและเวลาตลอดจนความอดทนในการผลิตด้วยตนเอง เช่น การมีเส้นใยผ้า การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสำเร็จรูป การมีข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือนและการประกอบอาชีพ เช่น ไฟฟ้า ตู้เย็น พัดลม จักรเย็บผ้า หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาไฟฟ้า แทนการที่ต้องผลิตด้วยตนเองทุกขั้นตอน วิทยาการสมัยใหม่ที่ก่อให้เกิดความสะดวกเหล่านี้ต้องแลกเปลี่ยนมาด้วยเงินตรา ชาวบ้านได้เงินตรามาด้วยการแลกเปลี่ยนกับผลิตผลทางการเกษตรที่ผลิตด้วยแรงงาน และเมื่อต้องผลิตให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อที่จะได้ส่วนเกินจากการบริโภคเอาไปแลกเงินตรา จึงทำให้เกิดสภาวะที่หญิงชาวบ่อนูบอกว่าไม่สบาย เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตแม้จะทำงานหนักในฤดูหนาว แต่จะได้พักผ่อนอย่างแท้จริงหลังการผลิตเพราะการผลิตสิ่งของเพื่อใช้ในวิถีชีวิตจะมีไปพร้อม ๆ กับชนบประเพณีที่มีลักษณะสันตนาการ เช่น หม่อมเป่าแคนเกี่ยวสาวที่ลงช่วงบันฝ้ายหรือทอเสื่อ หรือการเล่นตีกีฬาในกลุ่มเด็กวัยรุ่นชายหญิง ที่มีหน้าที่เลี้ยงควาย หรือการมีบุญประเพณีครบทุกเดือนในรอบปี

ช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในบ่อนู เริ่มเมื่อมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ปอแก้ว ในปี 2503-04⁽¹⁾ อันสืบเนื่องมาจากสินค้าปอแก้วของไทยเป็นที่ต้องการในตลาดการค้าของโลก นับตั้งแต่ พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา และในปี 2503 เป็นปีที่ไทยส่งปอออกขายต่างประเทศมีจำนวนและมูลค่ามาก ทั้งนี้เพราะความต้องการของตลาดโลกเนื่องจากประเทศผู้ผลิตบางแห่ง เช่น

(1) ข้อมูลจากหมู่บ้าน (ชาวบ้าน) และสมุดบันทึกรายวัน โรงเรียนบ่อนูโปโล พ.ศ.

ปากีสถานผลิตปอไค้ปริมาณลดต่ำลงเนื่องจากอุทกภัย⁽¹⁾ และราคาของปอแก้วพอกภายในประเทศก็สูงขึ้น เช่น 2500 ราคาภิโลกรัมละ 3.04 บาท, 2502 กก.ละ 2.24 บาท และ 2503 กก.ละ 3.20-3.50 บาท เป็นต้น

การเริ่มต้นปลูกปอแก้ว เพื่อชายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการผลิตและชนบประเพณีท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผลิต คือ สมัยก่อนที่จะปลูกปอเพื่อชาย ชาวบ่อนุจะใช้ที่ดินซึ่งเป็นที่จับจองในป่าดงดิบ ครอบคลุมละประมาณ 12-15 ไร่ (ดูลำดับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านบ่อนุ พ.ศ. 2488-89) ซึ่งในระยะแรก ๆ นั้นชาวบ้านจะถากถางป่าเพียงครึ่งเรือนละประมาณ 2 ไร่ เพื่อการปลูกฝ้ายเพื่อทำเส้นใยผ้า ต้นครามเพื่อย้อมผ้า ต้นหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม ปอเพื่อทำเชือก พริก ถั่ว มะเขือ ฯลฯ เป็นการปลูกพืชเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน เมื่อชาวบ่อนุเริ่มปลูกปอแก้วจำนวนมากเพื่อชาย พืชเหล่านี้จะค่อย ๆ ถูกแทนที่ด้วยปอ ขนาดของที่ดินขยายออกมากที่สุดเท่าที่จะขยายได้ จนกระทั่งบางครอบครัวมีที่ดินปลูกปอถึง 20-30 ไร่ และสภาพป่าของดงดิบหมดไปเนื่องจากการถากถางเพื่อปลูกปอ

(1) ดูรายละเอียดใน ข่าวสารการพาณิชย์ ปีที่ 28 เดือนเมษายน 2504, บทความของชม แก้วสิทธิ์ "สินค้าปอไทยฤดูใหม่" หน้า 9-12

	พ.ศ.	จำนวน	มูลค่า
สถิติการส่งออกของไทย	2499	5,859 ตัน	18.6 ล้านบาท
	2500	14,579 "	46.1 "
	2501	27,534 "	69.5 "
	2502	37,317 "	88.3 "
	2503	61,826 "	230.2 "
2 เดือนแรก	2504	27,358 "	-

กิจกรรมในชีวิตชาวบ่อนุที่มาจากพืชไร่ เช่น การปั่นค้าย ห่อผ้า ย้อมผ้า ชวนเชือก ก็มลายหมดไปค้าย ตลอดจนประเพณีท้องถิ่นบางอย่าง เช่น ประเพณีการลงช่วงของหนุ่มสาว ประเพณีการเอาแรงก็ค่อย ๆ หมดไป เมื่อทุกครัวเรือนต้องการแรงงานในท้องถิ่นเพื่อมาทำงานในไร่ป่อ ตลอดจนการแบ่งงานระหว่างเพศหญิง-ชายในกิจกรรมการทำไร่ ก็เปลี่ยนมาเป็นการร่วมกันทำเพราะปริมาณงานและพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น จำเป็นต้องระดมแรงงานมาใช้ในไร่ป่อ วิธีการผลิตเพื่อยังชีพ คือการผลิตเองใช้เองก็เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย แล้วใช้เงินตราซื้อหาสินค้าทดแทนสินค้าที่เลิกผลิต เช่น เลือดผ้า เป็นต้น

การที่ป่าคงสีถูกทำลายก็มีผลกระทบต่อพื้นที่เลี้ยงสัตว์ของชาวบ่อนุค้าย

เศรษฐกิจแบบเงินตราเมื่อเข้ามาแทนที่การแลกเปลี่ยนแรงงานและสิ่งของทำให้เกิดการจ้างงานและการซื้อขายสินค้า พืชทุกชนิดที่ปลูกมีราคา กิจกรรมเกือบทุกอย่างของคนมีราคานั้นผลกระทบต่อไปในชุมชน คือ การจ้างงานประเพณีต้องใช้เงินตราจึงเกิดมติของชุมชนที่จะให้จ้างงานประเพณีน้อยลง โดยการรวมเอาประเพณีหลาย ๆ ชนิดมาไว้ในวันเดียวกัน

แม้กระทั่งการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้านที่เคยเป็นการให้ความเคารพนับถือ ยินยอมพร้อมใจกันเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน เงินตราก็เข้ามามีบทบาทในการกำหนดตัวบุคคลค้ายแล้ว

ผลจากการพัฒนาทั้งในครัวชาวบ้านเอง ภาคเอกชนทั้งอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม และภาครัฐบาล ก่อให้เกิดความสับสนในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ผู้ศึกษาเห็นว่าลักษณะนี้ได้เริ่มขึ้นเมื่อชาวบ่อนุได้เริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ. 2503/04 ซึ่งเป็นผลโดยตรงมาจากราคาของป่อแก้วเป็นเหตุจูงใจ ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่าหากต้องการเงินตรามาก ก็จะต้องผลิตมาก ซึ่งหมายถึง การทำงานมากขึ้น แต่เมื่อเป็นงานที่เกี่ยวกับพืชชนิดเดียว ก็ทำให้รู้สึกว่างงานไม่จุจิกมากขึ้นตอนเท่ากับการผลิตของใช้ทุกชนิดค้ายตนเอง และเงินตราที่ได้รับจากการขายพืชเศรษฐกิจสามารถซื้อหาสินค้าทดแทนได้ ภาคเอกชนได้เสนอสินค้าทดแทนที่ทำให้เกิดความสับสนยิ่งกว่า เครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวบ้านเคยผลิตใช้เอง เช่น รถจักรยานสองล้อ จักรยานยนต์ และรถยนต์ โรงสีข้าว จักรเย็บผ้า เป็นต้น บวกกับการพัฒนาของรัฐบาลที่เสริมให้เกิดความสับสนรวดเร็ว

ยิ่งขึ้นในการคมนาคม ทำให้ความต้องการของชาวบ้านที่จะบริโภคสินค้าอุตสาหกรรมมีสูงขึ้น การที่จะได้เป็นเจ้าของสินค้าที่อำนวยความสะดวกสบายได้จำเป็นต้องมีเงินตรา ชาวบ่อนุจึงพยายามผลิตเพื่อให้ได้มากที่สุดจึงต้องใช้วิทยาการสมัยใหม่เข้าช่วย คือ การใช้ปุ๋ยเคมี เมื่อได้ผลผลิตเพิ่มหมายถึงการขายได้มากขึ้น บางรายก็ลงทุนในเครื่องมือที่จะทำให้รายได้เพิ่มพูน เช่น ลงทุนในโรงสีข้าว และรถยนต์บรรทุก เป็นต้น

การที่จะเป็นเจ้าของเครื่องมือเหล่านี้จำเป็นต้องมีการติดต่อกับข้าราชการ ความสะดวกในการติดต่อกับทางราชการนั้น เป็นสิ่งที่จะได้มาด้วยการเข้าใกล้ศูนย์อำนาจ ซึ่งในระดับหมู่บ้านก็คือ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ระดับอำเภอก็คือ เจ้าหน้าที่ราชการระดับอำเภอ และระดับชาติคือ นักการเมือง วิธีการที่จะเข้าใกล้หรือเข้าถึงศูนย์อำนาจระดับหมู่บ้านก็คือ เลือกรรคพวกญาติพี่น้องขึ้นเป็นผู้นำ หัวคะแนนคนหนึ่งของผู้ในระดับหมู่บ้านกล่าวว่า แม้จะมีการใช้เงินในระดับหมู่บ้าน ผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งก็คงเป็นคนที่มีศีลธรรมพอสมควร เพราะหมู่บ้านเป็นชุมชนเล็ก ชาวบ้านรู้จักกันทั่วถึงและมักจะเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมู่บ้าน ปัญหาของการเข้าถึงจึงไม่ยากนักและยังใช้เป็นสะพานเชื่อมต่อไปถึงศูนย์อำนาจระดับอำเภอได้ด้วย อย่างไรก็ตามอีกวิถีทางหนึ่งก็คือ การลงทุนให้การศึกษาแก่ลูกหลาน เพื่อจะได้มีอาชีพรับราชการซึ่งถือว่าเป็นศูนย์อำนาจในตัวเองอยู่แล้ว

ประสบการณ์การใช้อำนาจของนักการเมือง (ดูหน้า 113) ทำให้ชาวบ่อนุยังคงมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองทั้งในระดับจังหวัด คือ สมาชิกสภาจังหวัด (สจ.) เขตอำเภอ-อำนาจเจริญด้วยการเชิญมาเป็นกรรมการในการประกวดหมู่บ้านตัวอย่าง และนักการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ด้วยการไปร่วมดูการทำนาสาธิตของสส. คนหนึ่งที่ภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภออำนาจเจริญ เป็นต้น

ดูเหมือนว่าชาวบ่อนุสามารถที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป คงจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงของชาวบ่อนุไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการผลิต การเปลี่ยนอาชีพ การรู้จักสะสมทุนและลงทุน ไม่ว่าจะเป็นกิจการค้าหรือการศึกษาของลูกหลาน การคบค้าสมาคมกับบุคคล/กลุ่มคนที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์แก่พวกเขาได้ แม้กระทั่งการปรับขนบประเพณีท้องถิ่นชาวบ่อนุก็ได้กระทำเพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ได้เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม

ในส่วนลึกของจิตใจแล้วดูเหมือนชาวบ่อนุจะมีความไม่พอใจในสภาพความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้านของพวกเขา ดังมีคำกล่าวของชาวบ้านว่าปัจจุบันนี้ "ไม่สิ้นวา ปลาดีนฮ้อย เด็กน้อยสิ้นผู้ใหญ่" หมายถึง ความเจริญของเทคโนโลยีทำให้สามารถเลี้ยงไม้ไผ่ยาวกว่าอดีตที่ถากด้วยขวาน ความต้องการของคนเรื่องอาหารการกินมีมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น และความรู้สมัยใหม่ต่าง ๆ ที่คนรุ่นใหม่ได้รับก่อให้เกิดการกระตังกระเดื่องต่อการอบรมสั่งสอนของ พ่อ-แม่ ปู่-ย่า ตา-ยาย

กล่าวโดยย่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งหลายของหมู่บ้านบ่อนุในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา มีสาเหตุมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจระดับประเทศ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ชาวบ่อนุต้องเพิ่มทั้งพื้นที่การผลิต ปริมาณที่ผลิต และชนิดของพืชที่ผลิต ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชนบะ-เพณี วิถีชีวิต และทัศนคติ เป็นการปรับใช้ประสบการณ์ที่ได้รับทั้งภายนอกและภายในหมู่บ้านเพื่อให้อยู่รอด แต่จะอยู่อย่างมีความสุขหรือไม่นั้นเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องศึกษาต่อไป.

THANHSAT UNIVERSITY
 สำนักหอสมุด